

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Бурим Юлія Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: vsesweet@mail.ru

Ключові слова: літературний твір, творчість, форма вираження.

Не зважаючи на різноманітність форм, прийомів та методів наукової і художньої творчості, вони завжди є результатом творчого процесу. Серед основних напрямків духовної творчості народу вирізняють наукову діяльність, літературу та мистецтво. Отже предметом правової охорони авторського права виступають безпосередні результати усіх видів творчої діяльності людей. Одним з різновидів результатів творчої діяльності є літературний твір, який підлягає охороні у встановленому законом порядку.

Питання щодо правової природи літературних творів є достатньо актуальним у зв'язку з тим, що суспільні відносини постійно розвиваються, що в свою чергу сприяє виникненню та подальшому встановленню інформаційних відносин.

На сьогоднішній день законодавство України не містить поняття літературного твору. Ст. 2 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів містить поняття літературного та художнього твору. Згідно положень конвенції, термін "Літературні і художні твори" охоплює всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, як-то: книги, брошури та інші письмові твори, лекції, звертання, проповіді та інші подібного роду твори; драматичні і музично-драматичні твори; хореографічні твори і пантоміми, музичні твори з текстом або без тексту; кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії; малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії; фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії; твори прикладного мистецтва; ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектурі або науки.

Слід погодитися з точкою зору Є.О. Мічуріна, щодо того що таке поняття видається дуже громіздким і викладено шляхом перелічення різних творів, що визначаються як літературні та художні[1, с.18].

Для того щоб повніше дослідити правову природу літературного твору та сформулювати його визначення, необхідно спочатку з'ясувати, які ознаки притаманні літературному твору, як об'єкту авторського права.

У вищезгаданому понятті літературних та художніх творів можна виділити чотири ознаки, необхідні для правової охорони творів, а саме:

1. Творчий характер твору. Така ознака вимагає щоб твір був безпосереднім результатом творчої та інтелектуальної діяльності його автора.

2. Твір має бути виражений у об'єктивній формі. Кузнецов Ю.М. під об'єктивною формою вираження твору розуміє ноти, креслення, схеми, запис на пластинку, магнітну плівку, фотографії і т. ін., а також усі види музичних творів з текстом і без тексту (інструментальні, музично-драматичні) [2, с.312].

3. Ознака щодо змісту, яка означає що твір будь-якого змісту може бути об'єктом охорони, з деякими обмеженнями, встановленими законодавством.

4. Ознака оприлюднення твору передбачає, що твір є об'єктом охорони, незалежно від того чи був він повідомлений широкому колу осіб, чи ні.

Також можна виділити обов'язкові, встановлені законом ознаки, яким має відповідати літературний твір, для його визнання об'єктом авторського права. Ці ознаки частково збігаються з тими, що містить дефініція Бернської Конвенції. Першою з цих ознак є творчий характер літературного твору, другою – його вираження в об'єктивній формі. Національне законодавство виділяє також і іншу ознаку твору, а саме ознаку його завершеності [3, с.412]. Так, відповідно до п.2 ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, охороні підлягають всі твори, зазначені в частині першій цієї статті, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

А.В. Кирилук запропонував класифікацію умов охорони об'єктів авторського права та обов'язкові та додаткові. До обов'язкових він відніс ознаку творчості та ознаку вираження твору в об'єктивній формі, а до додаткових - ознаку змісту твору, його завершеності та оприлюднення [4, с.160]. Така класифікація є досить доречною і допомагає чіткіше зрозуміти якими саме ознаками має бути наділений літературний твір, які з них є обов'язковими, а які ні для його правової охорони.

Творчий характер літературного твору, як обов'язкова його ознака є достатньо суб'єктивним, оскільки сам критерій творчості є досить абстрактним та невизначеним. Проте саме творчість вирізняє літературний твір від іншої інформації. Як зазначає О.М. Золотарьов, творчу діяльність людини слід розглядати як юридичний факт – одну з необхідних умов виникнення авторсько-правових відносин [5]. Деякі автори розуміють під творчістю свідомий і в більшості випадків трудомісткий процес, що має на меті досягнення певного результату [6, с.34]. Інші вважають, що творчий характер виражається в новизні та оригінальності твору, як за формою так і за змістом [7, с.65-66].

Цікавим є визначення О.Юффе, який зазначив, що творчість є інтелектуальною діяльністю, яке завершується здійсненням актом, в результаті якого з'являються нові поняття, образи і (або) форми їх втілення, що є ідеальним відображенням об'єктивної дійсності [8, с.5].

Така кількість доктринальних визначень терміну творчість говорить про те що ця ознака літературного твору є дуже вагомою, і її дослідження мають важливе практичне значення.

Отже, як з'ясовано вище, об'єктом авторського права може бути лише твір, який є результатом творчої праці автора. Це означає, що не можна вважати об'єктом авторського права суто технічну роботу (наприклад, передрук на друкарській машинці чужого твору або навіть його літературна обробка — редагування, коректура тощо).

Закон не визначає, на яку саме сторону твору — зміст чи форму — повинна бути спрямована творчість. Адже у творах мистецтва творчість найчастіше зосереджуються не на змісті, а на формі вираження ідеї, тобто вирішальним елементом є не стільки те, що робить автор, скільки те, як він це робить. У творах науки, навпаки, творчість найчастіше стосується змісту, а не форми, оскільки такі твори повинні робити не емоційний, а раціональний вплив.

Тому творчий елемент може відноситися як до змісту твору, так і до форми, чи одночасно і до форми, і до змісту. Тому стають зрозумілими положення законодавства, що до об'єктів авторського права відносять драматичні твори чи сценарії, перероблені з розказаних творів, чи навпаки, а також сценарії, написані на основі драматичних творів. Як видно, тут творчий елемент відноситься до форми, а зміст залишається відносно незмінним.

Як зазначає Є.О. Мічурін, творчий характер літературного твору не є таким, що визнається априорі, він у справах з авторських правовідносин потребує доведення [1, с.20]. Тобто при виникненні спору щодо надання тому чи іншому літературному твору правової охорони, обов'язок доведення творчого характеру останнього безпосередньо покладається на його автора.

Другим критерієм об'єкта авторського права є зовнішня (об'єктивна) форма вираження твору. У процесі творчості твір, що має матеріальний характер, виникає спочатку в представленні автора, тобто значно раніше, ніж його зовнішнє вираження. Проте, охороні підлягають форми вираження ідеї автора, а не самі ідеї. Без зовнішньої форми існування,

самостійно від автора, твір не може вважатися об'єктивно існуючим, а, отже, і предметом охорони. Який би ні була зовнішня форма твору, вона при всіх обставинах повинна забезпечувати можливість відтворювати твір незалежно від участі в процесі автора. Тільки при дотриманні цієї умови твір може стати надбанням суспільства і заслуговує правової охорони. Відтворення може здійснюватися за допомогою видання, публічного виконання, репродукування. Оскільки чинне законодавство України не вказує на ознаку відтворюваності, як обов'язкову, її слід віднести до категорії додаткових.

Об'єктивна форма вираження твору повинна забезпечувати саме можливість, а не визначати спосіб його відтворення. Так, усний твір може бути записаним на папері, пластинці, диску і т.п. Іншими словами, авторське право поширюється на твори науки, літератури і мистецтва незалежно від способу їхнього відтворення. Твори, виражені в об'єктивній формі, слід відрізнити від матеріальної форми. У деяких країнах, в основному англо-американської правової системи, саме матеріальна фіксація твору (лист, друк, фотографія, звуко- або відеозапис, скульптура або архітектура, живопис, відтворення у графічній формі тощо) є передумовою надання правової охорони, що пояснюється міркуваннями про використання такої форми як засобу доведення у випадку виникнення судового спору.

Можливість визначення матеріальної форми як обов'язкової передумови охорони творів передбачає п. 2 ст. 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Але в країнах континентальної правової системи, до яких належить і Україна, такої вимоги немає, натомість, висувається вимога об'єктивності форми. Причому ця вимога розглядається як абсолютно необхідна для охорони твору засобами авторського права, оскільки безпосереднім об'єктом охорони є сама форма твору, а не його зміст. В юриспруденції, як правило, розглядаються два критерії для визначення об'єктивно визначеної форми: критерій відтворюваності та критерій сприйняття органами чуття людини.

Авторське право не поширюється на ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, концепції тощо, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені у творі.

Слід звернути увагу на те, що авторське право розповсюджується на усі твори, незалежно від їх призначення та художнього рівня. Авторське право охороняє як високохудожні твори, так і твори, художній рівень яких не є високим. Якість твору визначається при його опублікуванні, визначенні кількості примірників, авторської винагороди. Будь-який твір охороняється законом.

Проаналізувавши всі ознаки, притаманні літературному твору, нарешті можна підійти до питання, що ж саме слід розуміти під поняттям "літературний твір". Для цього треба визначити, що саме є літературою. Так, С.І. Ожегов вважає, що під літературою мається на увазі як твір, що має наукове, художнє значення (поезія, проза, драма) так і твори у певній галузі знання (політичної, технічної тощо)[9, с.328].

Згідно з даними Вільної енциклопедії, література (від лат. litterae — буква, літера), іноді книжництво, письменство — сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства. Література відображає та зберігає знання й культуру народу та певного історичного періоду. Водночас вона є різновидом мистецтва, власне, мистецтвом слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси; результатом творчого процесу автора, зафіксований у відповідному тексті за допомогою літер.

Отже в цілому літературу може визначити як цілу сукупність написаних від руки текстів та надрукованих видань.

Що ж до поняття твору, то на думку С.В. Бондаренко в авторському праві під твором розуміють результат інтелектуальної творчої діяльності людини, який відзначається оригінальністю, втілено у будь-якій об'єктивній, доступній для сприйняття та використання формі, може бути відтворено, доведено до загального відома, перероблено. Така дефініція містить в собі обов'язкові ознаки, якими має бути наділений твір для того щоб мати правову охорону[10, с.54].

Отже, твір – це сукупність ідей, думок, міркувань, образів, наукових положень, оцінок, висновків, пропозицій тощо, які виникли у процесі творчої діяльності автора і знайшли своє відображення у певній об'єктивній формі.

Є.О.Мічурін пропонує наступне доктринальне визначення літературного твору: літературний твір – це продукт інтелектуальної творчості людини в галузі літератури і науки, що у вигляді символів та знаків зафіксований на матеріальному носії[1, с.18]. Ця дефініція в свою чергу також містить обов'язкові вимоги, що висуваються для об'єкта авторського права – твір є результатом інтелектуальної творчості, та зафіксований на матеріальному носії. Проте важко не погодитися з вищевказаними точками зору щодо того, що мистецтво є дуже широким поняттям, а література є одним з його різновидів, бо вона відтворює оточуючий світ за допомогою слів. Адже, перші спроби виділити види мистецтва, здійснили ще Платон і Аристотель, але вони не виходили за рамки вивчення специфіки окремих видів мистецтва. Цілісну класифікацію видів мистецтва запропонував І.Кант, але не в практичній, а в суто теоретичній площині. Вперше системного характеру викладу взаємозв'язку конкретних видів мистецтва (від скульптури до поезії) надав Г.Гегель в лекції "Система окремих мистецтв"; у фундамент цієї системи він поклав співвідношення ідеї і форми. Після Г.Гегеля були створені різноманітні класифікації видів мистецтва, серед яких на сьогоднішній день не існує єдино визнаних та усталених; підходи до них залежать від тих завдань, які намагається вирішити науковець.

Різні види мистецтва склалися історично як вираження багатства проявів дійсності та індивідуальних особливостей її сприйняття людиною. Виділяючи який-небудь вид мистецтва, приймають до уваги форму і матеріал певного прояву мистецтва, що склався історично, його основні функції та предметні класифікаційні одиниці. Наприклад, формою літературної творчості є єдність та завершеність певного мовного повідомлення, відповідно, мова є її матеріалом, воно призначене для індивідуального причитування та сприйняття на основі уяви, а в якості її оленниць постають його окремі жанри: романи, оповідання, поеми та ін. Тобто література – це теж специфічний вид мистецтва. Література – це мистецтво слова.

Виходячи з вищесказаного, можна сформулювати таке визначення літературного твору. Літературний твір - це результат творчої діяльності людини в галузі літератури, науки та мистецтва, який знайшов своє відображення у певній об'єктивній формі.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Мічурін Є.О.

Література:

1. Мічурін Є.О. Про правову природу літературного твору. [текст]/Є.Мічурін // Нотаріат для вас. – 2011. - №9. – с.17-20.
2. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право: Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 428с.
3. Право інтелектуальної власності: академічний курс. Підр. Для студ. Вищ. Навч. Закл./ О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. за ред. О.П. Орлик, О.Д. Святоцького. – 2ге вид. перероб. Та допов. – К.: вид. дім "ІнЮре", 2007. – 672 с.)
4. А.В. Кирилюк "Деякі аспекти визначення умов охорони літературного твору" Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна №945 Серія "Право". Випуск №9, 2011.- с.159-164.
5. Золотарев А.М. Творческий характер произведения как признак объекта авторского права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ru/referats/B35487A9F23C4DD28E671CEC88FEBD9B>
6. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права. – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – 283 с.
7. Судариков С.А. Авторское право: Учебник / С.А. Судариков. – М.: Проспект, 2009 – 464 с.

8. Иоффе О.С. Советское гражданское право: в 3 томах – Т.3 – Л.: Изд-во Ленингр.ун-та 1965. – 347 с.

9. С.И. Ожегов. Толковый словарь русского языка / С.И.Ожегов, Н.Ю. Шведова. – 7-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.

10. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права. – К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.

РОТАЦІЯ КАДРІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Веракса Юлія Віталіївна

студент-магістр юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В.Н.Каразіна

e-mail: juliaveraksa@gmail.com

Ключові слова: державна служба, державне управління, ротація кадрів, службова кар'єра

Успіх політичних і соціально-економічних реформ, що запроваджуються в Україні, залежить від багатьох факторів, зокрема від ефективної роботи органів державної влади – державних службовців. Результативність та якість виконання службовцями поставлених завдань залежить не тільки від законодавчого регулювання діяльності та матеріального забезпечення, а й від особистих якостей та професійної підготовки державних службовців. Саме тому на сучасному етапі особливої актуальності набуває пошук та використання таких кадрових технологій, що зможуть забезпечити підвищення ефективності державної служби, посилять антикорупційну політику та стануть більш інноваційним підходом до підвищення кваліфікації службовця доповнюючи перевірені практикою навчання та атестації.

Ще в 16 сторіччі відомий державний діяч Н.Макіавелі стверджував, що «керівники повинні щорічно мінятися місцями, тому що постійна влада над тими ж самими людьми створює між ними такий тісний зв'язок, який може легко обернутися на шкоду» [6, с.65]. На сучасному етапі розвитку історії ротація кадрів широко використовується в зарубіжних країнах, зокрема в КНР, де ротація має одну з таких форм, як переведення до підприємств та установ, які за статусом, зарплатнею та функціональними обов'язками можуть дуже відрізнитися від попередньої посади.

Сучасна практика функціонування державної служби в Україні вимагає від фахівця з державного управління, що обіймає особливо керівну посаду, інтегрованої міждисциплінарної підготовки, широкого світогляду і практичного досвіду, тобто він має бути не вузьким спеціалістом, здатним вирішувати лише технічні, здебільшого стандартні питання, а управлінцем, який вирішує широкий спектр складних управлінських проблем. З цією метою обов'язковою має стати систематична ротація керівного персоналу зі зміною місця роботи. Така ротація, як вважає З.Полюга, може відбуватися кожні 3-5 років. Це може збігатися в часі з атестацією керівників [1, с.163].

Ротація кадрів («горизонтальна кар'єра») є плановим службовим переміщенням або істотною зміною посадових обов'язків працівника. Під ротацією розуміється переміщення державних службовців у системі державної служби з одного виду в інший, з одного органу в інший. Під ротацією можна також розглядати інститут переводу службовця з однієї посади державної служби на іншу, як в рамках однієї посадової горизонталі. В науковій літературі